

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
 Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Žika Radovan

Omer Hadžiselimović

(Ovaj tekst je neznatno izmijenjena verzija članka napisanog pred kraj rata u Bosni i u bostonskom dnevniku The Christian Science Monitor 19. jula 1995)

Radovan Karadžić je Crnogorac koji tvrdi da je Srbin, psihijatar koja pokušava da bude pjesnik i ratni zločinac koji insistira da je političar. On nosi prezime koje vuče korijen iz turskog jezika, što je tužan i ironičan komentar na njegovu težnju za srpskom etničkom čistotom i mržnju prema svemu što je tursko i muslimansko. Predratni sarajevski telefonski imenik sadrži deset Karadžića, od kojih su većina Muslimani, jedan je Hrvat, a dva ili tri su Srbi ili Crnogorci—uključujući i Radovana. (Ali, kako je jedan srbijanski humorista jednom zamijetio, govoreći o nekom drugom i ismijavajući paranoidnu komunističku propagandu, “On je nacionalista svih boja.”)

Radovan Karadžić stoji na čelu samozvane Republike Srpske unutar Bosne i Hercegovine. On već duže od tri godine predsjedava uništavanju multietničke Bosne i Hercegovine. On je, dakle, neka vrsta predsjednika. No, on je i lingvist. On je prognao naziv “Bosna” iz rječnika bosanskih Srba—na njegovom posjedu nema ničeg bosanskog. Naziv njegove paradržave je “Republika Srpska”, što je isto toliko nasilje prema jeziku koliko i prema narodu i zemlji. Taj naziv je smiješan na bosanskom/hrvatskom/srpskom kao što je, recimo, i na engleskom: “Republic Serbian.” Karadžićevci su posrbili sve geografske nazive na teritoriji koju kontrolišu. Neki nazivi su potpuno promijenjeni, na primjer ime srednjobosanskog gradića Donjeg Vakufa u kojem sam odrastao. Nakon što su ga 1992. Srbi zauzeli i njegovo nesrpsko stanovništvo protjerano, ime grada (koje je turskog porijekla) promijenjeno je u “Srbobran”.

Mjesec dana prije nego što su srpski ekstremisti napali Sarajevo, u proljeće 1992, Karadžić je nazvao Radioteleviziju Sarajevo usred emisije vijesti i rekao (svi su to mogli čuti) da u naselju Alipašino polje Muslimani masovno kolju Srbe. To što je rekao nije imalo nikakve veze sa stvarnošću. Stvarnost tog trenutka bila je da je vojska srpskih nacionalista kretala prema Sarajevu i okružavala ga sa svih strana. Nedugo zatim Karadžić je počeo da poziva Srbe u grad da mu se pridruže na okolnim planinama i odatle krenu u borbu za srpstvo. (“Idemo u gradove da bijemo gadove,” kaže se u jednoj predratnoj Karadžićevoj pjesmi.) No, većina Srba je ili ostala u Sarajevu ili je jednostavno pobjegla od sukoba. Oni koji su ostali zaradili su čudan i preziran epitet od Karadžića, epitet koji bolje odražava njegove ruralne korijene i afinitete nego što opisuje njih: “neboderski Srbi.” Ovi gradski Srbi nisu htjeli da igraju ulogu koju im je, opsjednut historijom i mitom, Karadžić namijenio—ulogu hajduka i boraca za slobodu (ili “slobodu”), poput njihovih prethodnika u doba turske ili austrijske vladavine, ulogu zaštitnika “srpskih ognjišta”. Riječ “ognjište” ponovo je vraćena u upotrebu i mnogo se eksploatiše u ovom ratu, naročito kod Srba.

Da zaštiti srpska ognjišta, Karadžić je počeo da ubija i etnički čisti nesrbe.

Karadžićevo (a i drugih srpskih nacionalista) traženje utočišta u historiji i mitu obično nalazi mentalno uporište u bici na Kosovu 1389. i srpskom porazu od Turaka. Iako je riječ o porazu, Kosovo se smatra vječitim herojskim trenutkom srpske historije i kao takvo urezano je u srpsku kolektivnu svijest. Kosovo se stalno upotrebljava i zloupotrebljava u ideološke i političke svrhe, pogotovo, čini se, u ovom ratu. U proljeće 1993. slušao sam prenos jedne od mnogih sjednica samozvane Skupštine bosanskih Srba. Karadžić i njegovi poslanici odlučivali su o tome da li da prihvate jedan od mnogih mirovnih planova (nisu ga prihvatili), no dosta vremena su potrošili na razmatranje poraza srpske vojske od Turaka 1389. godine. Zaključili su da je turska konjica bila pokretljivija i da su srpski vitezovi nosili preteške oklope. Odlučili su da je potrebno iz toga izvući važne zaključke ... Nedavno mi je pobudila pažnju jedna rečenica iz Povratka domoća, knjige Amerikanca slovenačkog porijekla Louisa Adamica, objavljene 1934. godine: “Moglo bi se reći da, da nije bilo Kosova i čudnog nadahnuća koje su Srbi i drugi Jugosloveni crpli iz njega, ne bi bilo Sarajeva a možda ni Velikog Rata kakav su Evropa i Amerika iskusile između 1914. i 1918. godine”. Adamic kako da je govorio o Sarajevu iz 1992. isto koliko i Sarajevu iz 1914. godine.

Poznavao sam Radovana Karadžića ovlašno, preko ljudi koji su se bavili književnošću i zajedničkim nam prijatelja u Sarajevu. On tada na mene nije ostavljao dojam potencijalnog političara—ili budućeg ratnog zločinca. Jednom sam ga nazvao u ime mlade žene, alkoholičarke, kojoj je trebao psihijatar i pitao ga može li je primiti u svoju terapeutsku grupu. Radovan je bio vrlo predusretljiv, govoreći, da, svakako, sve za Vas, profesore. Ali kad je čuo njeno ime (uzgred rečeno, srpsko), rekao je ne, zna je, ona je “neizlječiva”. Druge jedne prilike, dok sam s mladom kćerkom (tada joj je bilo tri godine) stajao pred izlogom jedne sarajevske knjižare, naišao je Karadžić i, u izljevju uštivosti (“tako mi je drago da Vas vidim, profesore”), velikodušnosti i megalomanije, ugurao nas oboje unutra i kupio Dini jednu od svojih knjiga. Potpisao se na naslovnoj strani uz sljedeće riječi: “Dini, s ljubavlju, čika Radovan”. Knjiga, objavljena na ćirilici u Sarajevu 1982, sadrži pjesme za djecu, uglavnom bezazlene, pisane ekavicom u tradiciji humorne srpske poezije za mlade. Ali dvije ili tri pjesme, posebno pjesma “Cipele ratne”, nude mračno proročanstvo događaja koji će se desiti u Bosni jednu deceniju kasnije i predskazuju “sjajnu ulogu” koju će odigrati čika Radovan. Karadžić je dosanjao svoju budućnost. Ili, kao je srbijanski sociolog Zoran Avramović nedavno napisao, “zvižduk metka se prvo čuje u mislima”.

CIPELE RATNE [1982]

Radovan Karadžić

Kad obučeš cipele tvrde,
Kundure hrabre,
Bakandže muške,
Cipele ratne,
Prosto se nehotice
Mašiš puške
I otisneš se
Niz pute blatne.

Kad dođe vreme da cevi zbore,
Dani junački, noći viteške,
Kad tuđa vojska zemlju poplavi
I po njoj pravi štete i greške,

To stanje mora da se popravi:
Tad domovinom krstariš peške,
Pa se i cipele uz tebe bore.

One ti mnogo vrede u ratu,
Da takvu sjajnu odigraš rolu:
Da pola rasteraš,
Pola zarobiš,
Ko lovac kad na?e dobru lovinu,
Odbraniš mamu, odbraniš tatu,
Draganu, Anku, Jovanku, Sonju,
Zoricu, Radu, odbraniš školu,
I igrališta,
I izletišta,
I jednom re?ju, odbraniš domovinu.

Sad, šta je—tu je,
Tu?ina nema.
Cipele ratne—tra?e dane.
Jednoj se zeva, drugoj drema.

?ekaju na te, ko verni psi?i,
Ho?e li zviznuti tu?insko tane
Ho?eš li se na vojnu di?i.

(Radovan Karadžić, Ima ?uda—nema ?uda, Svjetlost, Sarajevo, 1982, str. 12-13, preveo O. Hadžiselimović) – © 2008 Omer Hadžiselimović

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.